

Zomerganzen **in** Friesland **in** 2016-2018

Kees Koffijberg &
Vincent de Boer

Sovon-rapport 2018/46

Zomerganzen in Friesland in 2016-2018

Kees Koffijberg & Vincent de Boer

Dit rapport is samengesteld in opdracht van
Provincie Fryslân

provinsje fryslân
provincie fryslân

Colofon

© Sovon Vogelonderzoek Nederland 2019

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Provincie Fryslân

Wijze van citeren: Koffijberg K. & de Boer V. 2018. Zomerganzen in de provincie Fryslân in 2016-2018. Sovon-rapport 2018/46. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen

Illustratie omslag: Kees Koffijberg

Opmaak: John van Betteray, Sovon Vogelonderzoek Nederland

ISSN-nummer: 2212 5027

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Toernooiveld 1

6525 ED Nijmegen

e-mail: info@sovon.nl

website: www.sovon.nl

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Sovon en/of opdrachtgever.

Inhoud

Dankwoord	2
Samenvatting	3
1. Inleiding	5
2. Werkwijze	7
2.1. Organisatie en telperiode	7
2.2. Veldwerk	7
2.3. Volledigheid	8
2.4. Weersomstandigheden	8
2.5. Gegevensbewerking en validatie	8
3. Resultaten	9
3.1. Totalen	9
3.2. Grauwe Gans	10
3.3. Grote Canadese Gans	12
3.4. Brandgans	14
3.5. Kolgans	16
3.6. Soepgans	18
3.7. Nijlgans	20
4. Discussie en conclusies	23
5. Literatuur	24

Dankwoord

Het veldwerk van de zomerganzentellingen in 2016-2017 werd in belangrijke mate uitgevoerd in overleg met, en door de volgende Wildbeheerseenheden: Terschelling, Midden-Ooststellingwerf, Aengwirden-Schoterland, Jagersvereniging Gaasterlân, De Lauwers, De Dongeradielen, Ameland, It Butenfjild, De Marne, Drachten en omstreken, Kuinder en Linde, Utingeradeel, Schiermonnikoog, De Marne, Skasterlân e.o. en Tusken Waed en Sted.

Namens Sovon werd de telling uitgevoerd door Peter de Boer, Vincent de Boer, Joost van Bruggen, Albert de Jong, Romke Kleefstra, Jan Kramer, Frank Majoor, Kees Oosterbeek, Jelle Postma, Sjouke Scholten, Jan Schoppers, Maura Terpstra en Erik van Winden. Jan Kramer, Henk de Ruiters en Heine van Dijk (vrijwilligers) wordt bedankt voor hun bijdrage in meerdere gebieden. Verder droegen de vrijwilligers van de Wadvogelwerkgroep van de *Fryske Feriening foar Fjildbiology* (FFF) bij met de resultaten van de hoogwatertelling in juli van gebieden langs de kust (inclusief de kwelders). De telgroep Lauwersmeer van Staatsbosbeheer, gecoördineerd door Nico Beemster, leverde gegevens van het Lauwersmeer. Carl Zuhorn (Staatsbosbeheer) co-

ordineerde alle tellingen op Vlieland. Durk Venema (Staatsbosbeheer) telde jaarlijks de Witte en Swarte Brekken.

Een woord van dank zijn we verder verschuldigd aan *It Fryske Gea* (Tjerk Kunst) die het mogelijk maakte met een boot de telling langs de noordelijke IJsselmeerkust goed uit te voeren.

Peter de Vries (FBE Fryslân) leverde in 2018 gegevens die door een aantal WBEs in het Fauna Registratie Systeem waren ingevoerd (FRS).

Staatsbosbeheer en *It Fryske Gea* worden bedankt voor de toestemming aan Sovon en de Wadvogelwerkgroep van de FFF hun terreinen te mogen betreden.

Erik van Winden (Sovon) droeg zorg voor het beheer van de gegevens en vervaardigde de kaarten in dit rapport.

Projectbegeleiding namens de Provincie Fryslân was in handen van Meinte Engelmoer en Gerben Mensink.

Samenvatting

In dit rapport worden de resultaten gepresenteerd van integrale ganzen tellingen binnen de provinciegrenzen van Fryslân, die door Sovon Vogelonderzoek Nederland in opdracht van de Provincie Fryslân werden georganiseerd in juli 2016-2018. Doel van deze juli-tellingen was om gedetailleerd inzicht te krijgen in de populatieomvang en de verspreiding van de in de zomer aanwezige ganzen ('zomerganzen'). Achtergrond is de *Nota Fryske Guozzenoanpak 2014* en de daaruit voortvloeiende behoefte van de Provincie aan goede aantals- en verspreidingsgegevens. De reeks zomerganzen tellingen in deze opzet startte in 2015, en werd in 2016 geïntegreerd met de telling die door de Wildbeheerseenheden al sinds 2012 jaarlijks werd uitgevoerd, maar aanvankelijk een iets afwijkende methodiek kende en in alle jaren een afwijkende teldekking. De tellingen in Fryslân werden in het grensgebied afgestemd met tellingen in Groningen en Drenthe, waar eveneens in opdracht van die provincies zomerganzen tellingen door Sovon werden uitgevoerd.

De tellingen werden overdag uitgevoerd en vormen dus vooral een afspiegeling van de dagrustplaatsen, en veel minder van de foerageergebieden. Ganzen (vooral Grauwe) houden er in het buitengebied in de zomer een uitgesproken voedselritme op na waarbij ze in de vroege ochtend en avond op grasland (of stoppelvelden, indien beschikbaar) foerageren, en overdag in waterrijke gebieden in de nabijheid rusten. Daar de telling juist overdag plaatsvindt, worden naar verhouding veel ganzen in waterrijke gebieden geteld, vaak ook de natuurgebieden van Staatsbosbeheer of *It Fryske Gea*. Daarnaast zijn Grote Canadese Gans, Nijlgans en Brandgans ten tijde van de telling in de vleugelrui en kunnen enkele weken niet vliegen. Vooral de eerste twee soorten verzamelen zich daarvoor op een aantal typische lokaties, zoals bijvoorbeeld het zandgat bij Nij Beets.

De resultaten van de tellingen laten zien dat het aantal ganzen in juli 2018 was gegroeid tot bijna 57.000 vogels. Grauwe Gans nam jaarlijks bijna 90% van dit aantal voor rekening, en de ontwikkeling van de totale aantallen wordt dan ook geheel door deze soort gedomineerd. Pas op afstand volgden (in

deze volgorde) Brandgans, Nijlgans, Grote Canadese Gans, Soepgans, Kolgans en de andere sorten. Het leeuwendeel zal betrekking hebben op de eigen broedpopulatie (Fryslân of buurprovincies), maar bij Kleine Rietgans en Rotgans zal het gaan om vogels die na de winter zijn blijven hangen (slechte conditie of gewond), in enkele gevallen ook bij Kolgans en Brandgans. De broedpopulaties van Kolgans, Soepgans, Grote Canadese Gans en Nijlgans voeren voornamelijk terug op menselijk handelen (uitzetten of ontsnappen van vogels).

Binnen de vierjarige reeks, die vanwege zijn uniforme opzet het beste onderling vergelijkbaar is (maar minder correspondeert met tellingen van vóór 2015), namen de totale aantallen jaarlijks toe, met de grootste sprong tussen 2016 en 2017 (van 43.000 naar 53.000 vogels). Bij de individuele soorten was de groei tussen 2015 en 2018 het sterkst bij Nijlgans (+76%), gevolgd door Soepgans (+57%), Grauwe Gans (+54%), Brandgans (+30%) en Grote Canadese Gans (+30%). Daarbij geldt de kanttekening dat bij Soepgans, Brandgans en Grote Canadese Gans die groei niet eenduidig van jaar op jaar was. Het aantal Kolganzen tenderde eerder naar een afname: in 2018 werden 16% minder vogels geteld dan in 2015. Vooral bij Grauwe Gans sluit de ontwikkeling goed aan bij bekende gegevens uit de broedvogelinventarisaties in het voorjaar. Bij Nijlgans daarentegen contrasteert ze sterk met de stabiele broedvogelpopulatie. Bij deze soort is de vergelijkbaarheid tussen de twee type tellingen ook minder goed, omdat in juli ook een groot aantal ruiers wordt geteld, die of afkomstig zijn uit gebieden buiten de provincie, of bestaan uit niet-broedende vogels.

De grootse aantallen verblijven vooral in de graslanden, meren en moerassen in het Lage Midden van de provincie, terwijl in het landbouwgebied in het noorden en de meer besloten zand- en veengronden in het zuidoosten alleen lokaal ganzen herbergen. Grauwe Gans en Nijlgans kennen de meest ruime verspreiding. Bij Grote Canadese Gans en Nijlgans weerspiegelt de verspreiding in juli in belangrijke mate ook de ligging van ruiconcentraties.

1. Inleiding

De provincie Fryslân staat bekend vanwege z'n grote aantallen overwinterende ganzen; doorgaans wordt 40% van alle gansdagen in Nederland in de winter in deze provincie doorgebracht. Als gevolg van de sterke toename van broedende ganzen zijn tegenwoordig echter ook in de zomermaanden grote concentraties ganzen in de provincie aanwezig, vooral van Grauwe Gans en Brandgans. Resultaten van de broedvogelmonitoring laten zien dat de broedvogelaantallen van beide soorten in Fryslân sinds 1990 exponentieel groeiden. Recent is die groeisnelheid afgenomen, maar in de periode 2008-2017 ging het nog altijd om een toename van gemiddeld resp. 15% en 18% per jaar (gegevens Broedvogelmeetnet Sovon/CBS). De ganzenpopulatie die in Fryslân in het zomerhalfjaar huist, bestaat niet alleen uit deze broedvogels, maar wordt aangevuld door mislukte broedvogels, overzomerende (niet broedende) dieren en ruiers, eventueel afkomstig van buiten de provincie. De aanwezigheid van deze 'zomerganzen' leidt plaatselijk tot problemen met de landbouw en vormt aanleiding voor discussies tussen landbouwers, jagers, beleidsmakers en terreinbeheerders. De Provincie Fryslân heeft in 2014 met alle betrokken partijen een Ganzenakkoord gesloten dat de schadeproblematiek beheersbaar moet maken en tegelijk beoogt de ganzenpopulaties duurzaam in stand te houden (*Nota Fryske Guozzenoanpak 2014*). Een belangrijk uitgangspunt voor de uitvoering en evaluatie van dit akkoord is een goede monitoring van aantallen en verspreiding (zie ook Provincie Fryslân 2017).

Vanuit deze achtergrond heeft de Provincie Fryslân Sovon Vogelonderzoek Nederland in 2014 verzocht jaarlijks in juli een integrale telling van zomerganzen in Fryslân uit te voeren en te organiseren. Eerdere ervaringen lieten zien dat de tweede helft van juli zich goed leent voor een dergelijke telling (Castelijns 2003, de Boer & Voslamber 2010). De telling vindt plaats op een moment dat een aantal soorten nog in vleugelrui zijn (Grote Canadese Gans, Brandgans, Nijlgans); voor Grauwe Gans valt de telling direct na de ruiperiode in juni. Een integrale zomerganzentelling geeft beter inzicht in de omvang van de aanwezige populatie dan broedvogelkarteringen in het voorjaar, omdat bij de jultelling ook alle niet-

broedende vogels worden meegenomen. Eerdere tellingen van zomerganzen in Fryslân werden uitgevoerd in 2009 (Sovon, de Boer & Voslamber 2010, Schekkerman 2012) en in de periode 2012-2015 (Jagersvereniging i.s.m. Wildbeheerseenheden, o.a. KNJV 2012). Vooral die laatste tellingen zijn qua teldekking en methode niet helemaal vergelijkbaar met de tellingen van Sovon in 2015-2018.

De hier gerapporteerde reeks van professioneel gecoördineerde tellingen startte in 2015, en werd vervolgd in 2016-2018. In deze jaren werd de inspanning van de Wildbeheerseenheden (WBEs) in het professionele veldwerk door medewerkers van Sovon geïntegreerd, en werd een deel van de telgebieden door WBEs afgedekt en een deel door Sovon medewerkers. Hiertoe werden alle Friese WBEs om medewerking verzocht (zie overzicht in dankwoord voor de participerende WBEs).

De vraagstellingen van de Provincie Fryslân voor de provinciale die door Sovon worden gecoördineerd luiden als volgt:

- Hoe groot is de omvang van de overzomerende populaties ganzen, incl. Nijlgans;
- Hoe zijn de ganzen(groepen) over het gebied van de provincie verspreid;
- Wat is de trend in aantallen van jaar op jaar.

Aantallen en verspreiding over de hele provincie worden gevolgd door een jaarlijkse integrale telling in de tweede helft van juli. Voor de telling geldt dat de verspreiding op groepsniveau (~perceelsniveau) wordt vastgelegd, zodat de verspreidingsgegevens ook nauwkeurig te koppelen zijn aan andere informatie als habitat en beheer.

In dit rapport wordt verslag gedaan van de aanpak en de resultaten van de telling in Fryslân in 2016, 2017 en 2018. Naast het rapport is aan de Provincie Fryslân jaarlijks na afloop van de telling een GIS-bestand geleverd waarin alle in juli 2016-2018 getelde ganzen met de exacte locatie zijn opgenomen. Deze gegevens zijn dus voor diverse andere toepassingen of bewerkingen bij de Provincie beschikbaar.

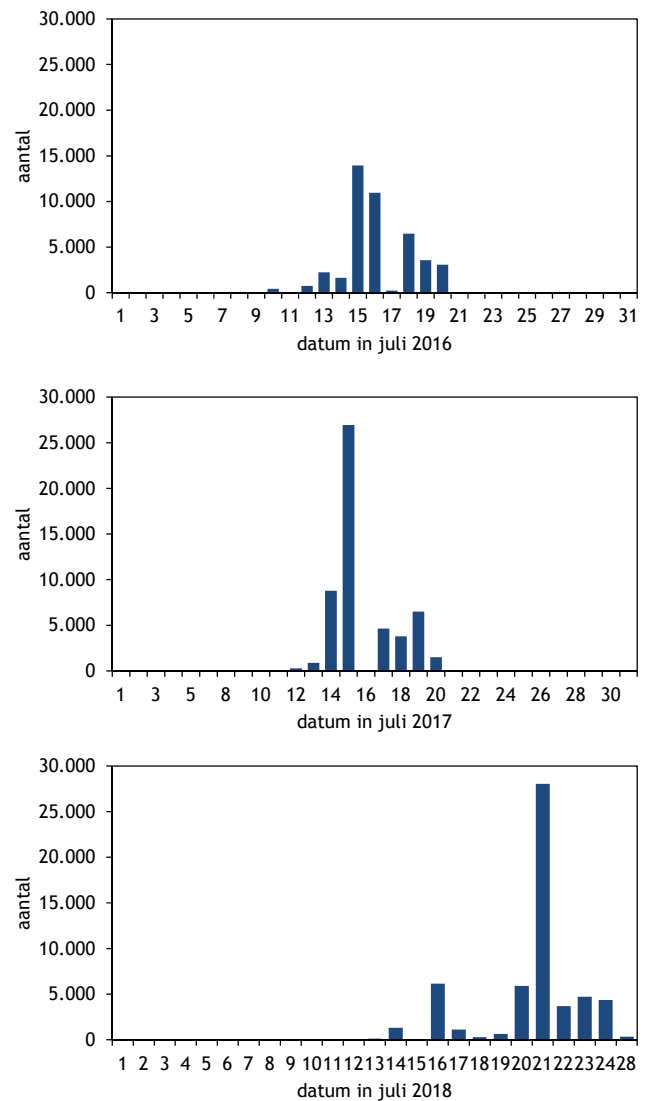
2. Werkwijze

2.1. Organisatie en telperiode

Voor de telling werd gebruik gemaakt van een drietal initiatieven. In de eerste plaats was dat de speciale zomerganzen telling die jaarlijks in en rond het derde weekeinde van juli wordt uitgevoerd door de WBEs en de medewerkers van Sovon. Daarnaast werd gebruik gemaakt van de hoogwatertellingen van de vrijwilligers wadvogelwerkgroep van de *Fryske Feriening foar Fjildbiology* (FFF), die maandelijks Noord-Friesland buitendijks tellen en van de telgroep Lauwersmeer (Staatsbosbeheer en vrijwilligers) die maandelijks het Lauwersmeer tellen.

Mede door de combinatie van deze drie bronnen ontstaat enige spreiding in telmomenten (figuur 1). In 2016 werd 58% van alle ganzen geteld op 15-16 juli; in 2017 51% op 15 juli en in 2018 50% op 21 juli. Een vergelijkbare spreiding wordt ook bij de wintertellingen bereikt (telperiode vier dagen rond weekeinde) en we verwachten geen effecten op de uiteindelijke resultaten. Want hoewel de telling gespreid over meerdere dagen verloopt zijn eventuele verplaatsingen zoveel mogelijk geminimaliseerd door bij de organisatie rekening te houden met geografische eenheden waarbinnen de ganzen zich verplaatsen, afgeleid van lokale kennis. De voor zomerganzen belangrijke natte natuurgebieden in het midden van de provincie en de daaromheen liggende polders werden zoveel mogelijk op dezelfde datum op hetzelfde tijdstip geteld door een teller in het natuurgebied en een teller in de polders daarbuiten. Hetzelfde geldt voor het Lauwersmeer en het omliggende gebied, dat op één dag werd geteld. Andere grensoverschrijdende gebieden op de grens van Groningen en Drenthe werden eveneens op dezelfde dag geteld (de provincies Groningen en Drenthe verleenden eveneens een opdracht aan Sovon om een zomerganzen telling te voeren). Daar komt verder bij dat eventuele verplaatsingen van ganzen (zelfs binnen één dag) niet systematisch naar het ene of het andere gebied gaan, maar in beide richtingen kunnen doorwerken, en zowel het missen van groepen als het dubbel tellen van groepen in de hand kunnen werken. We verwachten dat deze onzuiverheid in het geheel wordt uitgemiddeld.

Uitgangspunt voor de telling waren de watervogelgebieden van Sovon. Gegevens van WBEs konden aan deze eenheden worden gekoppeld omdat de waarnemingen per groep op de kaart werden gezet. De telgebieden zijn de vaste telgebieden zoals die ook worden gehanteerd bij de ganzen tellingen in de winter (Hornman *et al.* 2012). In geval van WBE-

Figuur 1. Aantal getelde ganzen per teldatum bij de zomerganzen tellingen in de provincie Fryslân in juli 2016, 2017 en 2018.

tellingen werden ook enkele keren alleen op de schaal van telsectoren gewerkt, en waren gegevens niet op groepsniveau beschikbaar. Deze telsectoren zijn weliswaar kleinschalig, maar een eventuele latere koppeling met andere gegevens is dan niet meer goed mogelijk.

2.2. Veldwerk

De zomerganzen telling richt zich op de dagrustplaatsen van ganzen en weerspiegelt dus vooral de verspreiding op die rustplaatsen, en minder de ligging van de voedselgebieden. Veldwerk vond doorgaans plaats tussen 9:30 en 16:30, als de meeste ganzen zich concentreren in waterrijke gebieden. Deze werk-

wijze is ook opgenomen in het landelijk protocol zomertelling ganzen (Landelijke technische werkgroep zomertelling ganzen 2012) dat door de WBEs wordt aangehouden. Alleen in stedelijk gebied, waar de ganzen de hele dag in parken en ander stedelijk groen pleisteren, werden ook tellingen voor 9:30 uitgevoerd.

Alle telgebieden werden integraal doorkruist en op alle voorkomende ganzen geteld, grotendeels door met de auto de geschikte habitats af te rijden. Plaatselijk werd gebruik gemaakt van een fiets of werden gebieden te voet of met een boot doorkruist (dat laatste vooral in het merengebied en in de laagveenmoerassen). De telling langs de Friese Waddenkust werd telkens uitgevoerd rond hoog water. Tijdens deze telling werden grote delen van Noord-Friesland buitendijks te voet doorkruist. Hetzelfde geldt voor de telling in het Lauwersmeer. Ook in het Lauwersmeer werd gebruik gemaakt van een boot om de ontoegankelijke delen van het gebied te tellen.

Gebieden werden met behulp van verrekijker en telescoop afgezocht op ganzen en de groepen werden, afhankelijk van de groepsgrootte, per individu of tiental geteld. Van alle aanwezige ganzensoorten werden de aantallen apart geteld en genoteerd. Dit gebeurde grotendeels per groep, ongeacht de groepsgrootte (enkele WBEs sommeerden kleine groepen < 50 individuen).

Een deel van de tellingen werd in het veld direct op een tablet ingevoerd (via de apps ObsMapp en Avimap), een ander deel op kaarten (invoer achteraf). Tevens werd zoveel mogelijk (maar niet consequent) gelet op vogels met gekleurde potringen en halsbanden, die inzicht geven in de herkomst van de vogels. Deze gegevens werden ingevoerd in www.geese.org en kunnen eventueel later worden geanalyseerd om dispersie van ganzen te onderzoeken (bijv. uitwisseling met buurprovincies). In een selectie van gebieden werd door de tellers van Sovon ook het broedsucces van de ganzen vastgelegd. Hiertoe werden groepen ganzen individueel uitgeteld op adulte en eerstejaars vogels. Deze zijn bij alle soorten ten tijde van de telling nog goed van elkaar te onderscheiden.

2.3. Volledigheid

Het telgebied omvatte de gehele provincie Fryslân. Naast natuurgebieden, schorren, plassen en beekdalen werd ook het landbouwgebied en stedelijk gebied integraal doorkruist op zoek naar ganzen. Omdat de tellingen overdag plaatsvonden werden vrijwel geen ganzen op landbouwgronden ver van water aange-

troffen, ook niet in de grotere graslandgebieden. De teldekking was in alle jaren groot. In 2016 werden 5 kleinere gebieden niet geteld (van de 497 Friese watervogeltelgebieden, dekking 99%) en in 2017 8 (teldekking 98%). Tot deze niet getelde gebieden behoorden voornamelijk De Richel en enkele gebieden langs de Aflsuidijk.

In 2018 was de teldekking 100%. We beschouwen voor alle drie de jaren de telling als volledig.

2.4. Weersomstandigheden

Juli 2016 was volgens het KNMI (www.knmi.nl/nederland-nu/klimatologie/maand-en-seizoens-overzichten/) een warme, sombere en natte maand. Ook in de telperiode viel er de nodige neerslag en in veel gebieden was het veld nat. De telling zelf werd amper door slechte omstandigheden beïnvloed. Juli 2017 kende normale temperaturen, maar was net als in 2016 wisselvallig met periodiek veel neerslag (vooral door onweersbuien), deels ook tijdens de tellingen. De telling in 2018 vond plaats onder extreem (record-) droge en warme omstandigheden. De waterstanden waren daardoor verlaagd, en tijdens de telling werden al volop oogstwerkzaamheden in akkergebieden uitgevoerd. De telling zelf vonden onder zeer warme omstandigheden plaats, met hier en daar hinder door luchttrillingen. In geen van de jaren waren de weersomstandigheden dusdanig dat het de telresultaten sterk heeft beïnvloed.

2.5. Gegevensbewerking en validatie

Alle waarnemingen werden ingetekend op een topografische kaart of in het veld ingevoerd in een tablet-pc (zie paragraaf 2.2). Met behulp van deze basisgegevens werden alle tellingen ingevoerd (of geupload) in de invoermodule van Sovon voor watervogeltellingen op www.sovov.nl. Naast de standaard basiscontrole binnen de watervogelmodule, waarbij gecontroleerd wordt op hoge aantallen of afwijkende soort-gebiedscombinaties, is aan de hand van het stippenbestand een handmatige nacontrole op dubbeltellingen en andere onvolkomenheden gedaan. Vervolgens is een volledig GIS-bestand gemaakt, waaruit de verspreidingskaarten die in dit rapport worden gepresenteerd zijn vervaardigd en de aantallen zijn bepaald. Dit GIS-bestand is tevens ter beschikking gesteld aan de Provincie Fryslân. Bij de gegevens die in 2018 via het FRS werden aangeleverd werd alleen deze handmatige validatie uitgevoerd omdat de resultaten als bestand aan de watervogeldatabase van Sovon werden toegevoegd. Bij eventuele dubbeltellingen werden de gegevens gekozen die qua teldatum het beste pasten. Dubbeltellingen werden als zodanig in de database gemarkeerd en niet meegenomen bij verdere bewerkingen.

3. Resultaten

3.1. Totalen

Het aantal getelde ganzen in Fryslân in juli 2016-2018 nam gestaag toe van bijna 43.000 in 2016 naar een kleine 57.000 in 2018 (tabel 1). Grauwe Gans neemt hiervan het leeuwendeel voor rekening, met 87-89% van het totaal aantal getelde ganzen. Pas ver na Grauwe Gans volgen Brandgans, Nijlgans, Grote Canadese Gans en de andere soorten. Het is aannemelijk dat het bij de meeste soorten grotendeels om eigen broedvogels gaat (eventueel ook uit andere provincies of zelfs uit het buitenland, vooral in geval van ruigroepen). Alleen bij Kleine Rietgans in 2017, Rotgans (alle jaren) en mogelijk ook een klein aantal Kolganzen en Brandganzen zal het om overwinterende trekvogels uit arctische gebieden gaan die om wat voor reden dan ook (slechte conditie, gewond) na de winter zijn blijven hangen. Het aantal hybriden is klein (< 1%), ofschoon wellicht iets onderschat omdat niet alle hybriden worden herkend. Ook van Indische Gans, Sneeuwgans en Kleine Canadese Gans zijn de aantallen erg klein (doorgaans minder dan 10 individuen).

Hieronder worden de resultaten voor de zes belangrijkste soorten meer in detail per soort besproken. Naast de resultaten van de zometellingen worden ook extra gegevens gebruikt om de resultaten in een

Tabel 1. Aantal getelde ganzen in juli 2016, juli 2017 en juli 2018 in de provincie Fryslân. Ter vergelijking is ook 2015 vermeld. In alle jaren gaat het om provincie-dekkende tellingen (zie tekst in paragraaf 2.3).

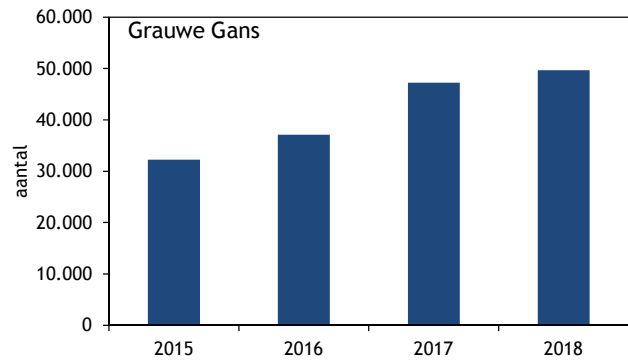
Soort	2015	2016	2017	2018
Kleine Rietgans	0	0	1	0
Kolganzen	511	485	361	427
Grauwe Gans	32.243	37.125	47.253	49.675
Soepgans	357	460	666	561
Indische Gans	5	3	17	6
Sneeuwgans	4	3	1	0
Grote Canadese Gans	1.137	1.020	1.306	1.472
Kleine Canadese Gans	4	2	2	2
Brandgans	1.986	2.321	2.277	2.635
Rotgans	25	9	3	12
Nijlgans	1.086	1.284	1.420	1.910
Canadese Gans x Grauwe Gans	1	2	2	0
Brandgans x Canadese Gans	2	1	1	1
Grauwe Gans x Indische Gans	0	0	2	1
Canadese Gans x Soepgans	0	0	0	1
som alle soorten	37.361	42.715	53.312	56.703

breder context te plaatsen. Voor dat doel is onder andere gekeken naar de ontwikkelingen bij de broedvogels (dus broedparen in het voorjaar), die in het hele land (waaronder Fryslân) in het kader van het Broedvogelmeetnet van Sovon/CBS in kaart worden gebracht (Boele *et al.* 2018). Deze gegevens zijn ook online per soort in te zien via www.sovon.nl/nl/ provincies. De verspreiding wordt vergeleken met de verspreidingsgegevens uit de onlangs gepubliceerde Vogelatlas van Nederland (Sovon 2018), die eveneens online is in te zien via www.vogelatlas.nl.

3.2. Grauwe Gans

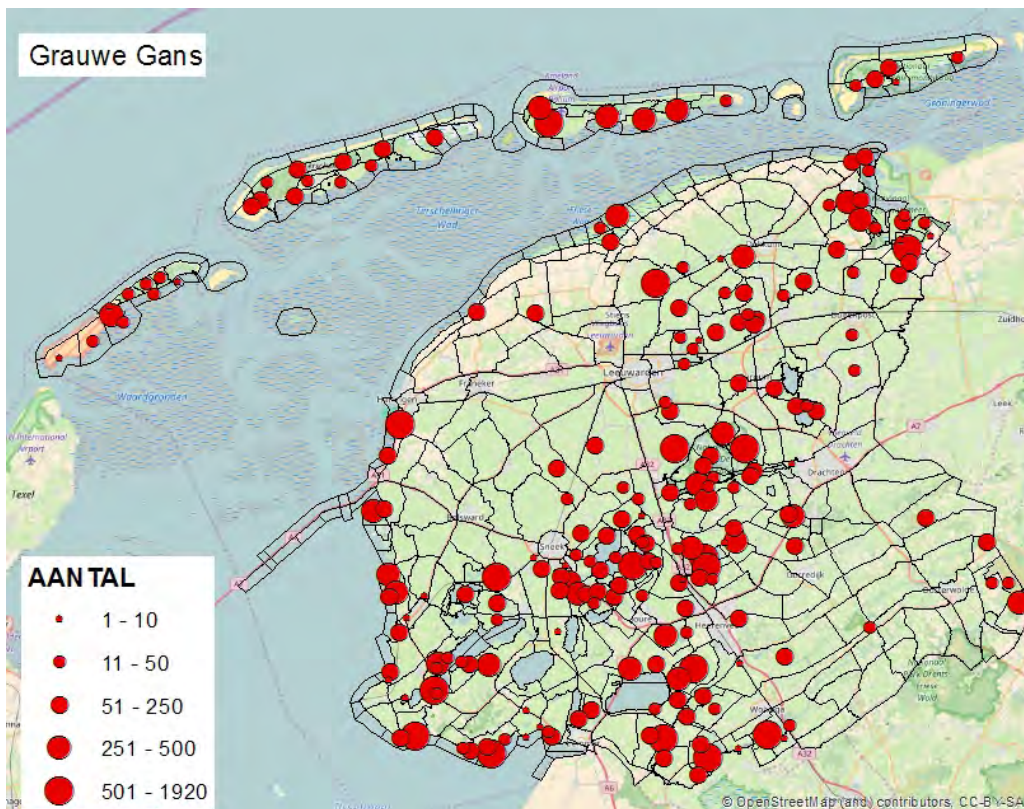
Het aantalsverloop van alle ganzen in Fryslân in de zomer wordt voornamelijk deze soort bepaald, overeenkomstig het landelijke beeld. Het aantal Grauwe Ganzen dat in juli wordt geteld nam in de loop der jaren gestaag toe, met de grootste sprong (+27%) tussen 2016 en 2017 (figuur 2). Het getelde aantal in 2018 was daarentegen maar weinig groter dan dat van 2017. Over de hele vierjarige reeks groeide het aantal Grauwe Ganzen met 54%. Deze toename ligt in de lijn van de resultaten van de broedvogeltellingen. Het aantal broedparen bevindt zich nog steeds in een exponentiële groeifase en nam tussen 2015 en 2017 met 28% toe (2018 nog niet beschikbaar).

Grauwe Ganzen concentreren zich in de provincie vooral in het midden, zuidwesten en zuiden, en dan met name in het gebied rond de grote meren en moerasgebieden (figuur 3-5). Dit komt heel goed overeen met het gebied met de hoogste dichtheden aan broedvogels zoals die in de nieuwe vogelatlas van Sovon zijn gepubliceerd (Sovon 2018, zie ook www.vogelatlas.nl/atlas/soorten/soort/1610). Daarbuiten komen concentraties voor in het wienengebied ten noordoosten van Leeuwarden en in het Lauwersmeer (laatste gebied is eveneens een

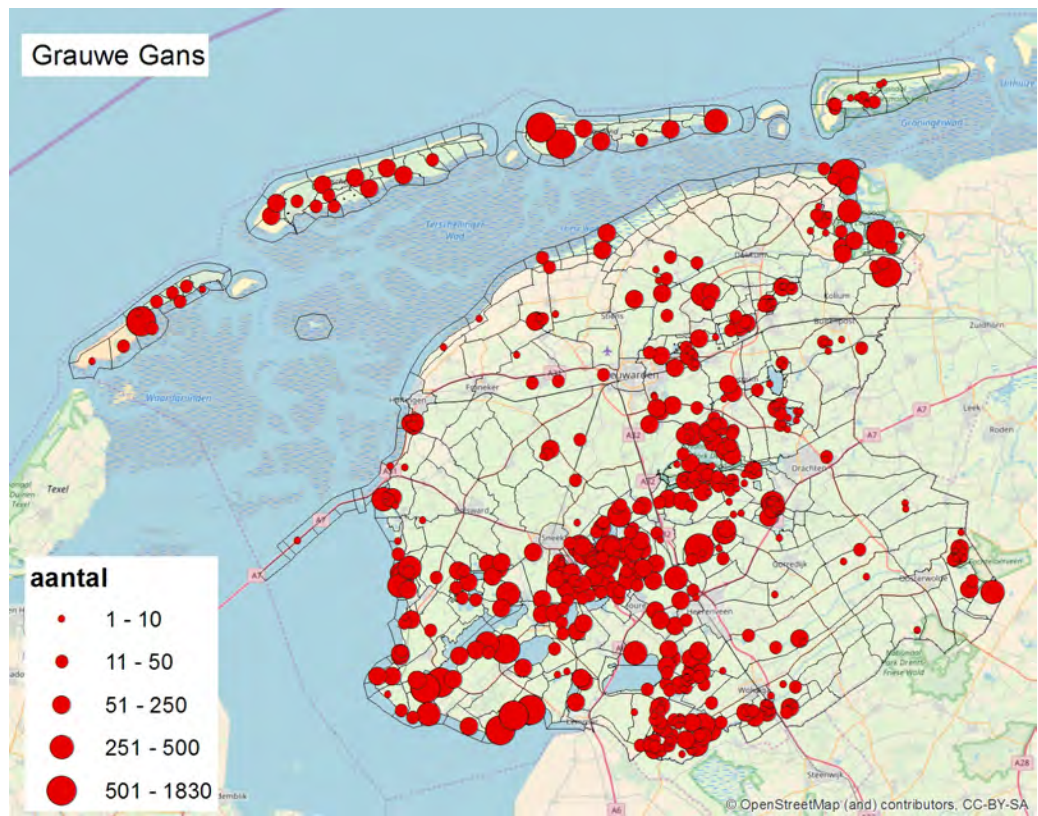

Figuur 2. Aantallen Grauwe Gans geteld tijdens integrale tellingen in de Provincie Fryslân in juli 2015-2018.

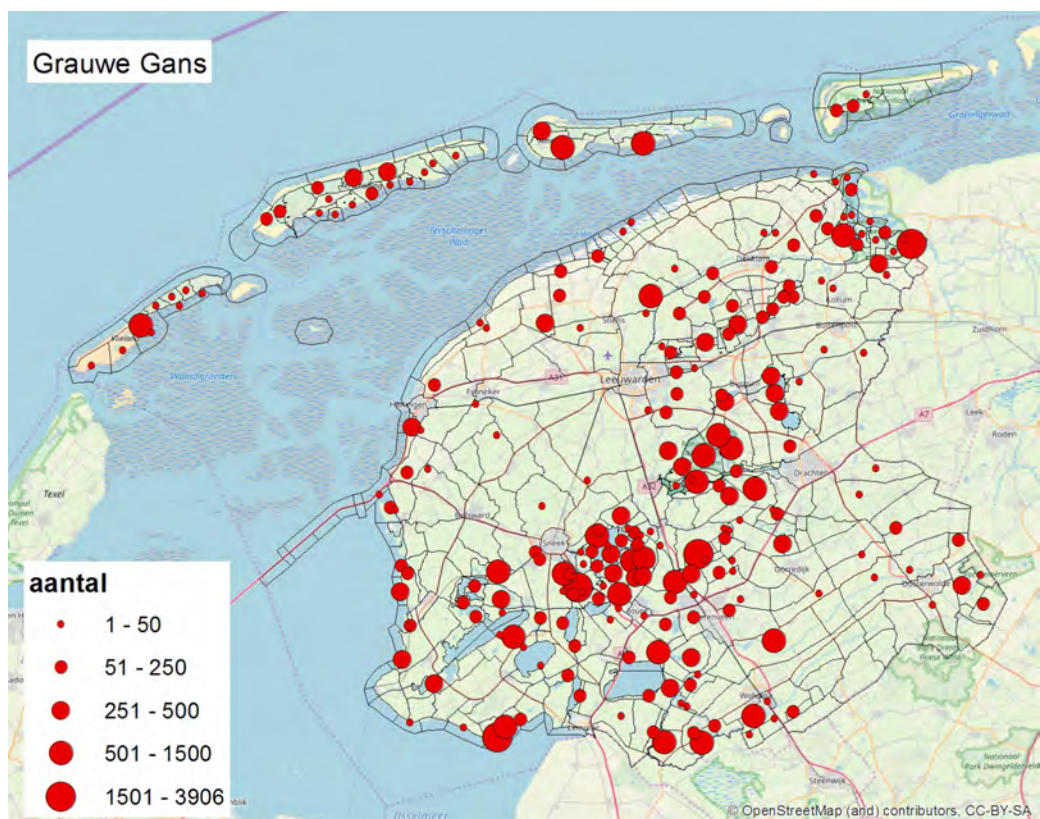
belangrijk broedgebied, maar herbergt daarnaast grote aantallen niet-broedvogels). Grauwe Ganzen komen inmiddels ook op alle Waddeneilanden voor, met de grootste aantallen vooral op Ameland en Terschelling. In het landbouwgebied in noordwesten en het uiterste zuidoosten zijn Grauwe Ganzen minder wijd verbreid en alleen lokaal in grotere groepen te vinden. Dit beeld veranderde weinig tussen 2016 en 2018. Opvallend in 2018 waren vooral de minder grote aantallen langs de IJsselmeerkust.

Figuur 3. Verspreiding Grauwe Gans in de Provincie Fryslân in juli 2016.

Figuur 4.
Verspreiding Grauwe Gans in de Provincie Fryslân in juli 2017.

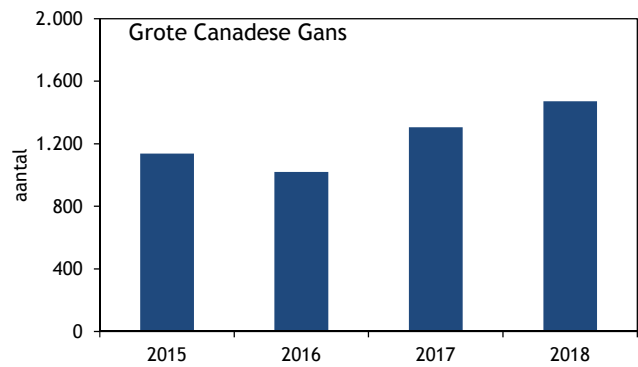

Figuur 5.
Verspreiding Grauwe Gans in de Provincie Fryslân in juli 2018.

3.3. Grote Canadese Gans

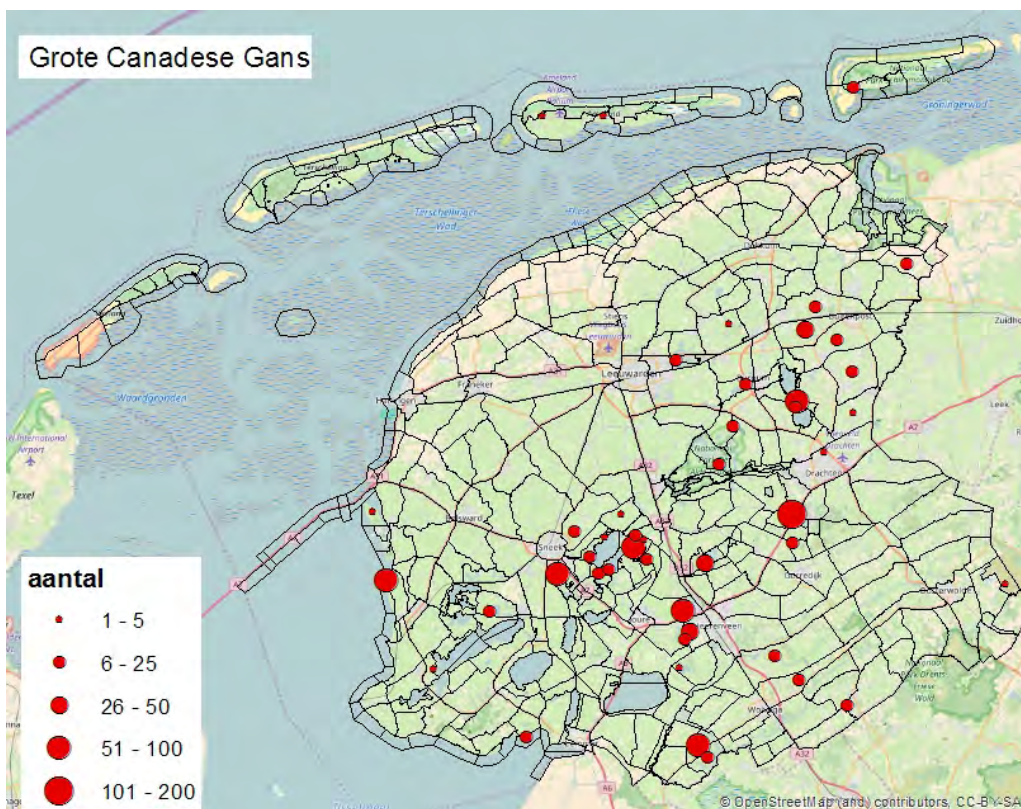
Grote Canadese Ganzen hebben in Nederland het zwaartepunt van voorkomen in het zuidwesten van het land, maar breiden zich ook elders uit (Sovon 2018). Het gaat om van oorsprong in Nederland geïntroduceerde vogels. Bij de provinciale tellingen in Fryslân werden in 2016-2018 groeiende aantallen geteld, maar bekeken over de hele serie vanaf 2015 is de aantalsverandering minder groot dan bijvoorbeeld bij Grauwe Gans. Net als bij Grauwe Gans zit er een opvallende sprong in het aantal tussen 2016 en 2017 (+28%), maar was de toename tussen 2017 en 2018 minder groot. Ten opzichte van 2015 waren in 2018 30% meer Grote Canadese Ganzen aanwezig. De broedvogelgegevens van deze soort zijn in de provincie onvoldoende betrouwbaar (kleine steekproef), zodat ze niet vergelijkbaar zijn met de zomertelling. Ten opzichte van de tellingen in het winterhalfjaar is de groei in de zomer opvallend, omdat de aantallen buiten het broedseizoen stabiliseren (www.sovon.nl/nl/provincies#euring=1661&prov=FR&lang=nl). Een deel van de juli-aantallen heeft overigens betrekking op ruiers, die mogelijk uit andere provincies afkomstig zijn. Daarom is de juli-telling minder goed vergelijkbaar met tellingen in andere delen van het jaar.

De verspreiding was over alle jaren tamelijk gelijk (figuur 7-9) en concentreert zich vooral in het Lage Midden, met punktuueel voorkomende groepen el-

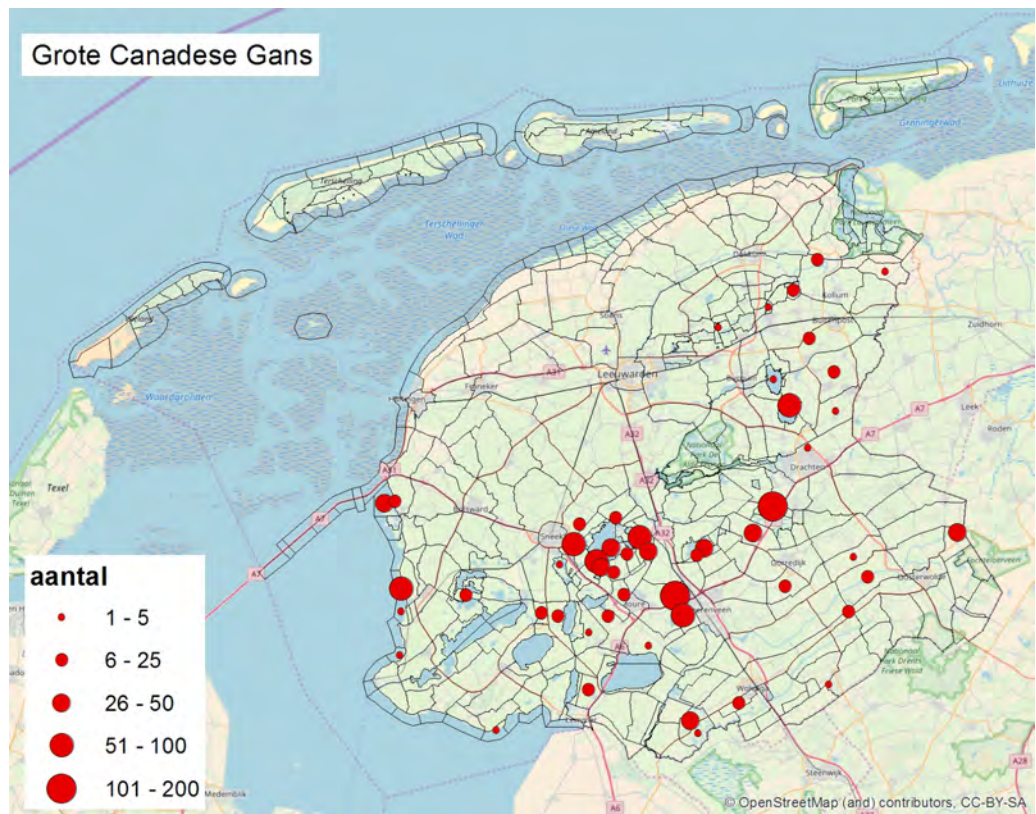

Figuur 6. Aantallen Grote Canadese Gans geteld tijdens integrale tellingen in de Provincie Fryslân in juli 2015-2018.

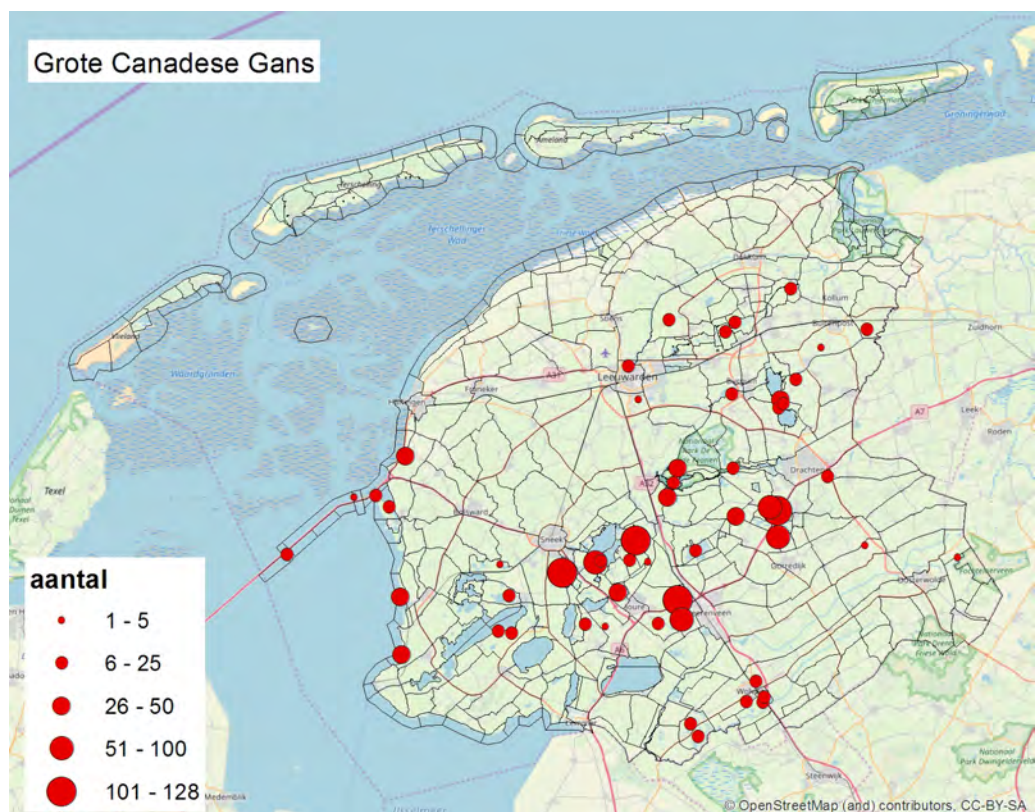
ders. In de noordelijke helft van de provincie worden Grote Canadese Ganzen amper gezien. Het voorkomen op de eilanden is incidenteel. Afgaande op de broedvogelverspreiding, zullen de waarnemingen in het Lage Midden deels ook broedvogels betreffen (zie www.vogelatlas.nl/atlas/soorten/soort/1661), terwijl de groepen langs de IJsselmeerkust (incl. Afsluitdijk) ruiende vogels zijn, eventueel afkomstig van elders. Ook het zandgat bij Nij Beets is een bekende ruilocatie. Grote Canadese Ganzen worden ook in het Lauwersmeer geteld, maar in 2016-2018 bevonden alle groepen zich in het Groningse deel. In tegenstelling tot bijv. de provincie Groningen herbergt het stedelijk gebied in Fryslân amper Grote Canadese Ganzen.

Figuur 7. Verspreiding Grote Canadese Gans in de Provincie Fryslân in juli 2016.

Figuur 8. Verspreiding Grote Canadese Gans in de Provincie Fryslân in juli 2017.

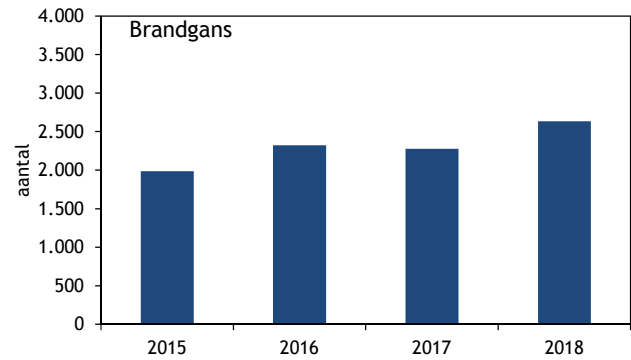
Figuur 9. Verspreiding Grote Canadese Gans in de Provincie Fryslân in juli 2018.

3.4. Brandgans

Brandganzen worden vooral in de winter in grote aantallen in de provincie gezien, maar hebben de afgelopen 20 jaar ook een kleine broedpopulatie ontwikkeld. In 2006 werd de lokale broedpopulatie in Fryslân geschat op 150-155 paar (Postma 2008). Eén van de concentratiegebieden voor broedvogels is de *Alde Feanen* (Kleefstra 2014). Naast eigen broedvogels bestaat de mogelijkheid dat wintergasten in slechte conditie of die gewond zijn in de zomer blijven hangen.

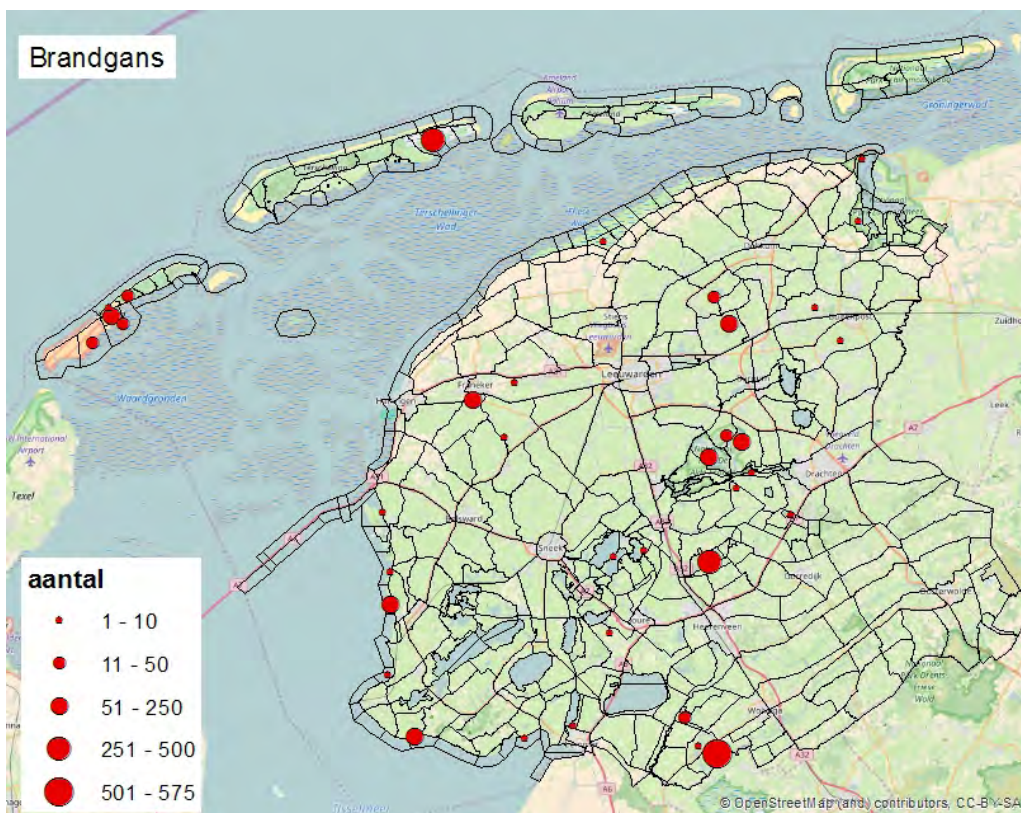
In 2016-2018 werden in juli rond de 2400 Brandganzen geteld (figuur 10). Ten opzichte van 2015 werden in 2018 33% meer Brandganzen geteld, maar niet alle jaren in de reek deelden in de groei. Bij de broedvogels is vooral na 2010 een sterke toename zichtbaar (www.sovon.nl/nl/provincies#-euring=1670&prov=FR&lang=nl).

Brandganzen komen verre van gebiedsdekkend in de provincie voor in juli (figuur 11-13). Eerder gaat het om plaatselijke concentraties, die grotendeels overeenkomen met de broedplaatsen. Voorbeelden

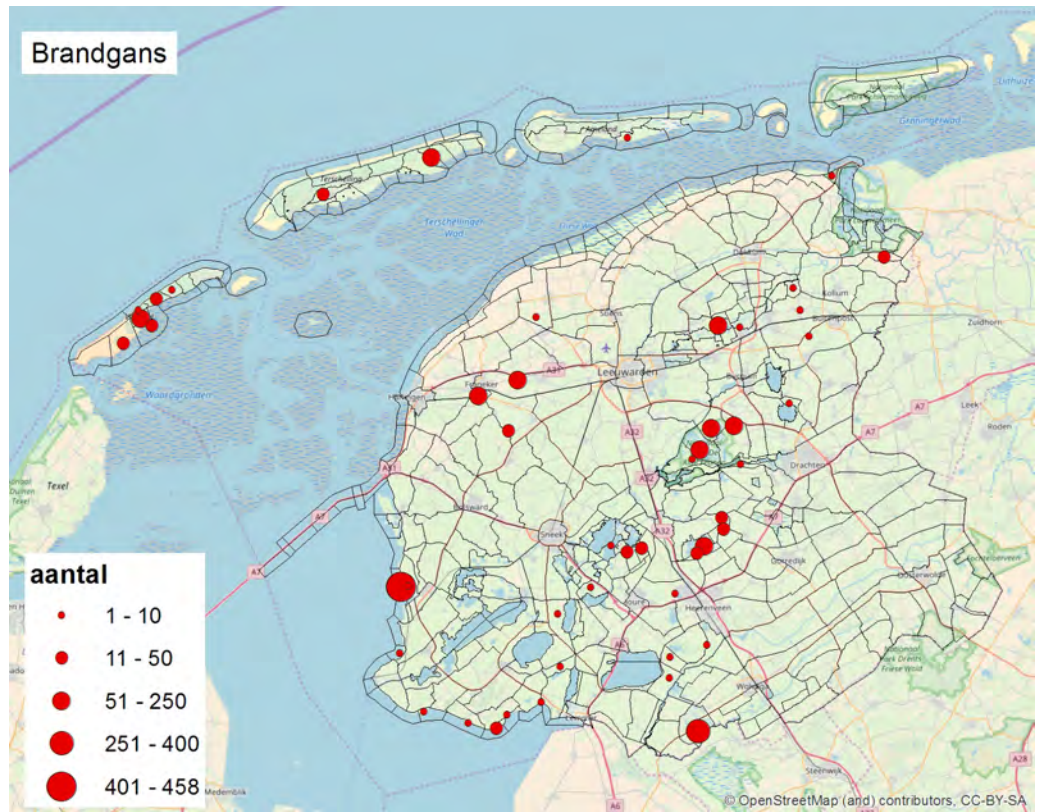

Figuur 10. Aantallen Brandgans geteld tijdens integrale tellingen in de Provincie Fryslân in juli 2015-2018.

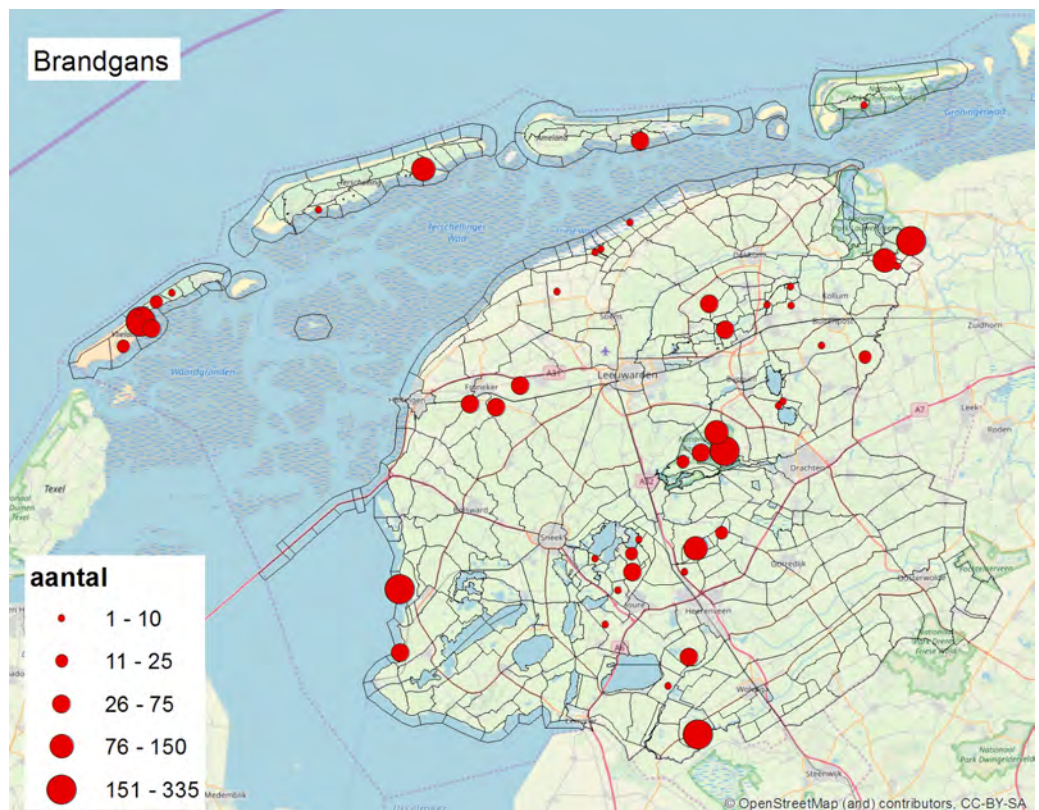
zijn Vlieland en Terschelling, de eerder genoemde *Alde Feanen*, de omgeving van Franeker, de Rottige Meenthe, Workumerwaard en De Deelen. In het Lauwersmeer verblijven eveneens jaarlijks grote aantallen, maar door uitwisseling met het Groningse deel gaat het om een jaarlijks variërend aantal binnen de Friese provinciegrens.

Figuur 11. Verspreiding Brandgans in de Provincie Fryslân in juli 2016.

*Figuur 12.
Verspreiding
Brandgans in de
Provincie Fryslân in
juli 2017.*

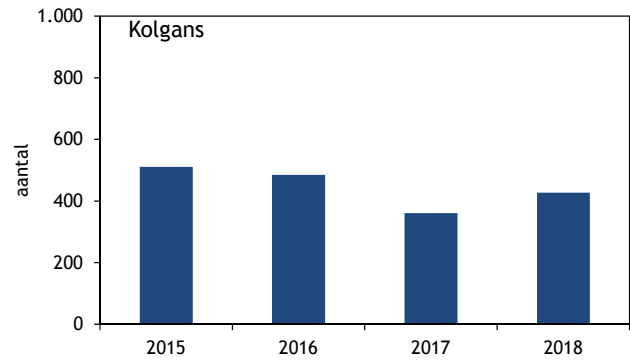

*Figuur 13.
Verspreiding
Brandgans in de
Provincie Fryslân in
juli 2018.*

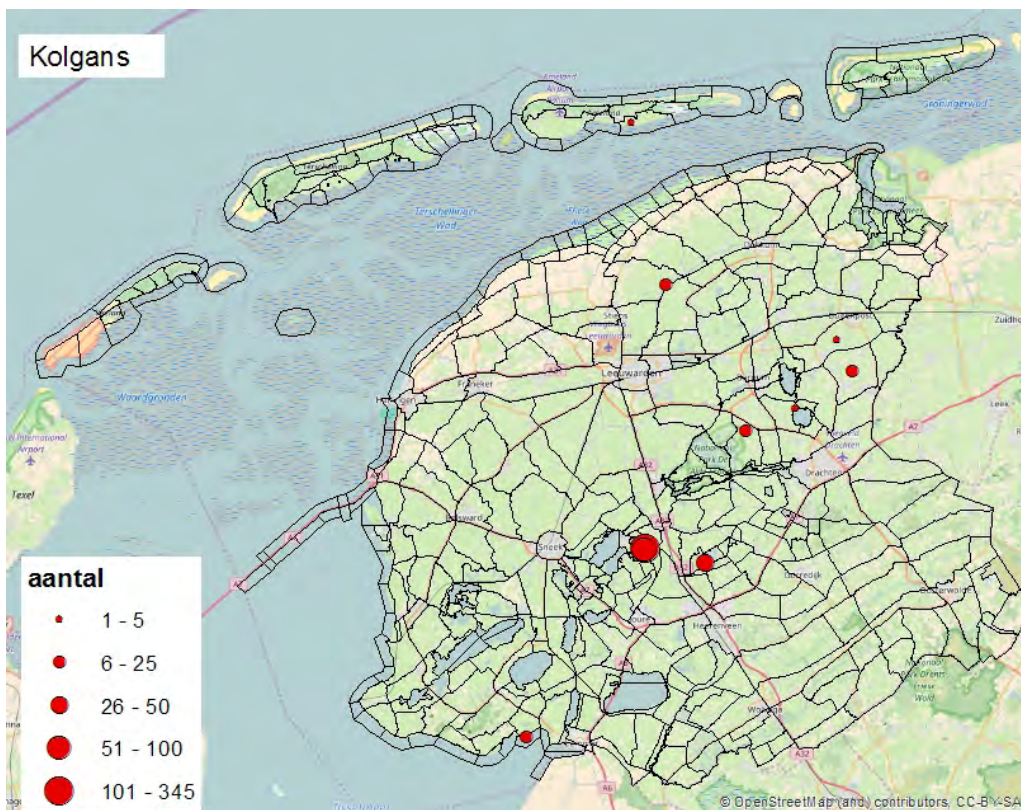
3.5. Kolgans

Fryslân is één van de Nederlandse concentratiegebieden voor de Nederlandse broedpopulatie van de Kolgans (Sovon 2018). Die is oorspronkelijk (vanaf 1988) ontstaan uit losgelaten lokvogels die eerder voor de jacht waren gebruikt. In juli 2016-2018 werden 361 tot 485 Kolganzen geteld. Gerekend vanaf 2015 werden in 2018 16% minder vogels geteld (figuur 14). De broedvogel populatie vertoont eveneens geen groei, maar wordt wel jaarlijks door sterke schommelingen gedomineerd (www.sovon.nl/nl/provincies#euring=1590&prov=FR&lang=nl).

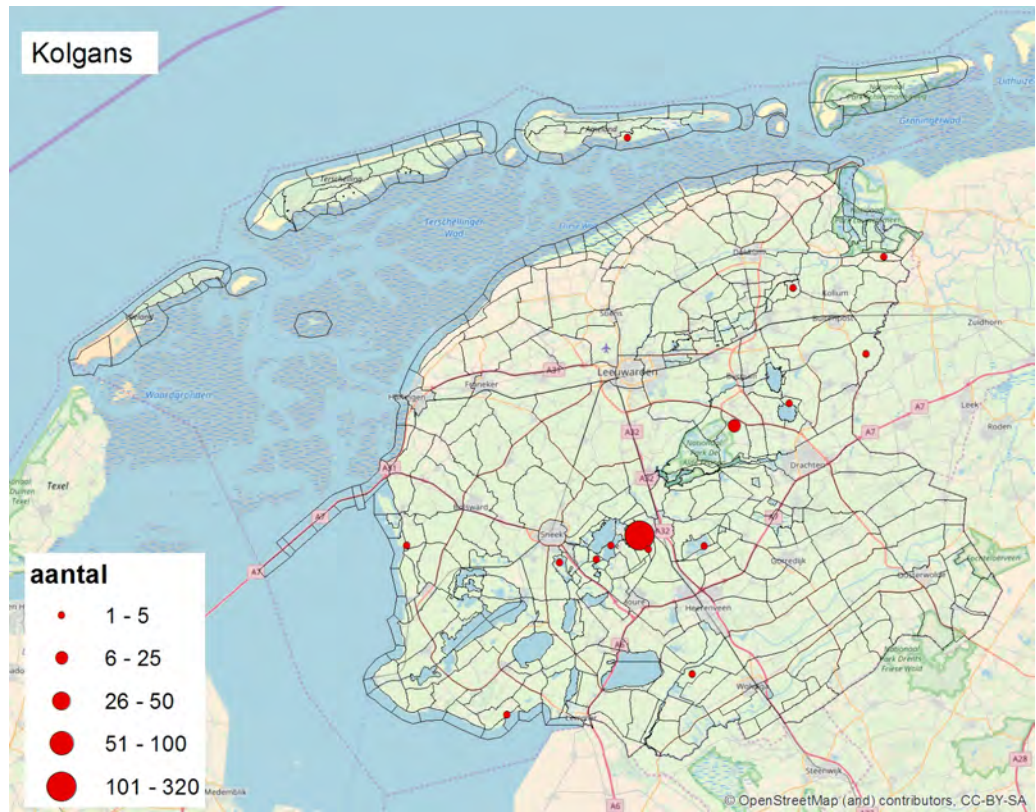
De belangrijkste broedplaats bevindt zich in de Terkaplesterpoelen, en dit is ook het gebied waar bij de juli-telling steevast de grootste aantallen worden geteld (figuur 15-18). Elders is het voorkomen incidenteel, met uitzondering van De Deelen (grotere aantallen in 2016 en 2018).

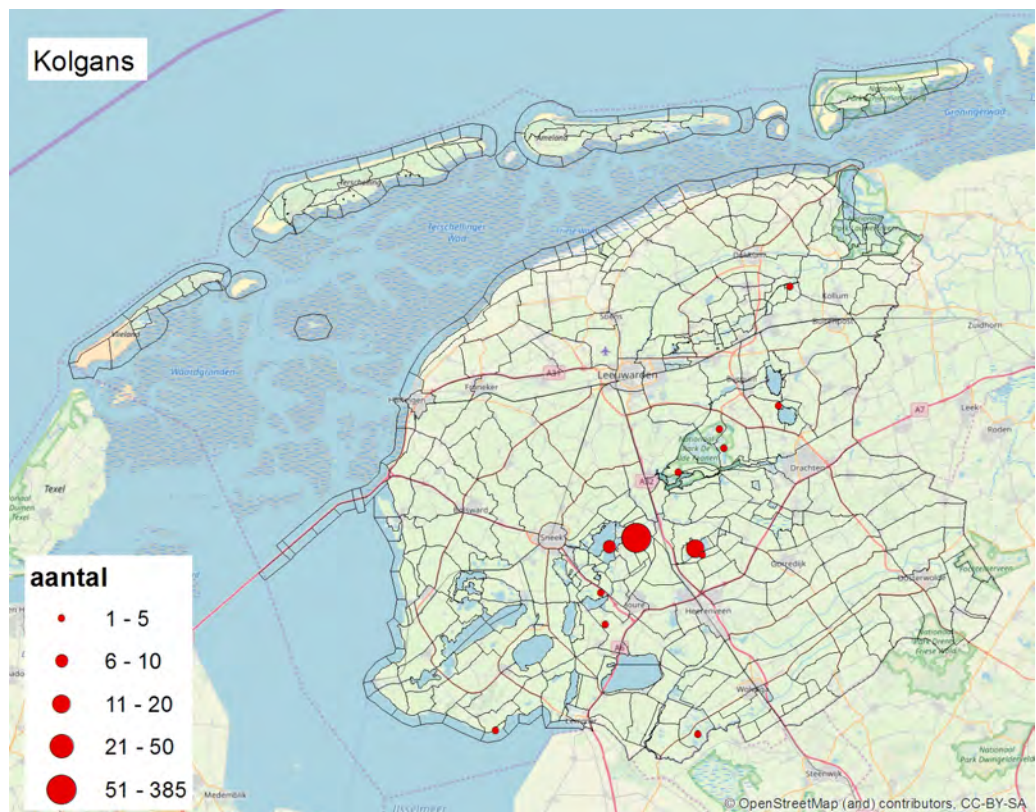
Figuur 14. Aantallen Kolgans geteld tijdens integrale tellingen in de Provincie Fryslân in juli 2015-2018.

Figuur 15. Verspreiding Kolgans in de Provincie Fryslân in juli 2016.

Figuur 16.
Verspreiding Kolgans
in de Provincie
Fryslân in juli 2017.

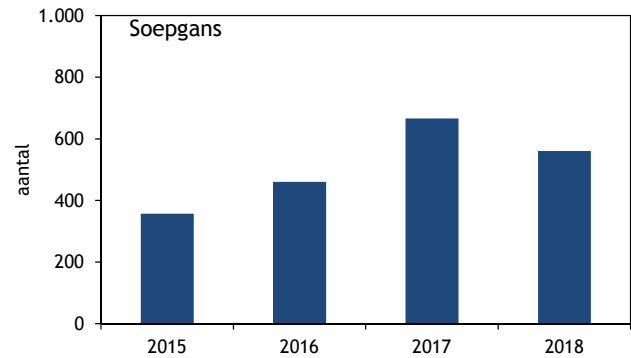
Figuur 17.
Verspreiding Kolgans
in de Provincie
Fryslân in juli 2018.

3.6. Soepgans

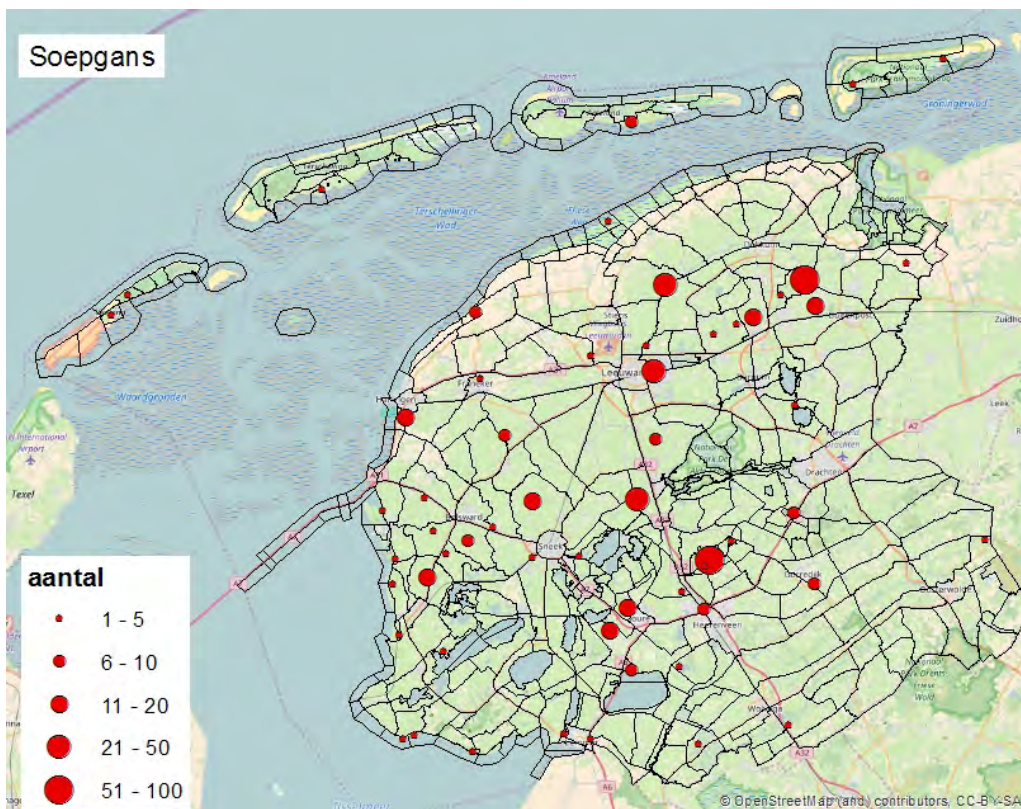
Gezien de geringe dispersie, zal het bij de Soepganzen die in juli worden geteld voornamelijk om lokale groepen gaan. Deze zullen hun oorsprong hebben in uitgezette vogels. Bij de tellingen werden maximaal 666 Soepganzen geteld (2017). De aantallen waren in 2016 en 2017 groter dan in 2015-2016. In 2018 werden 57% meer Soepganzen geteld dan in 2015. Een deel van de fluctuaties komt vermoedelijk omdat groepen bij de telling zijn gemist, of omdat onduidelijk was of het om vrijlevende vogels ging. Verder is het onderscheid met Grauwe Ganzen, waarmee ze in gemengde groepen voorkomen, niet altijd eenduidig en worden ze soms als Grauwe Gans geteld. Uit de broedvogeltellingen in het voorjaar laat zich geen betrouwbaar aantalsverloop afleiden omdat de steekproef aan telgebieden te klein is.

Soepganzen komen verspreid in de provincie voor, met uitzondering van de akkergebieden in het uiterste noorden en in het zuidoosten. Op de eilanden is het voorkomen incidenteel.

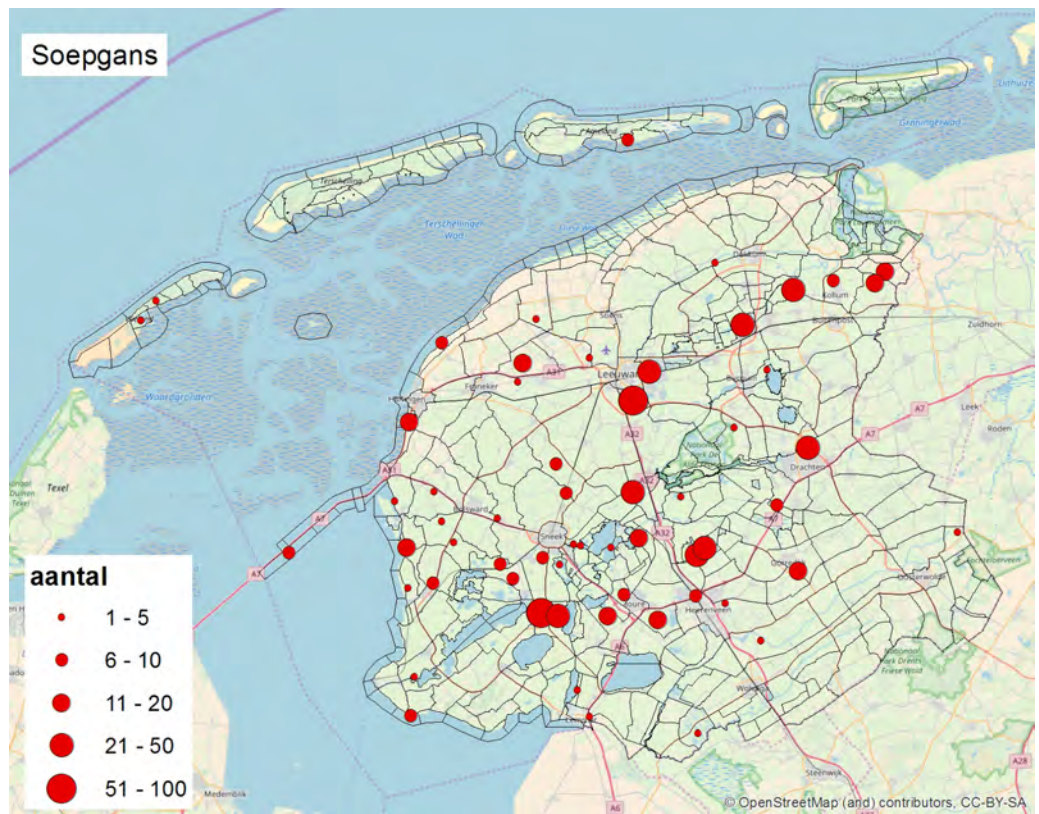
Waar Soepganzen aanwezig zijn, gaat het vaak om grotere groepen die jaarlijks rond dezelfde locatie verblijven. Opvallend is dat, in tegenstelling tot bijv. de provincie Groningen, de grotere steden geen Soepganzen hebben.

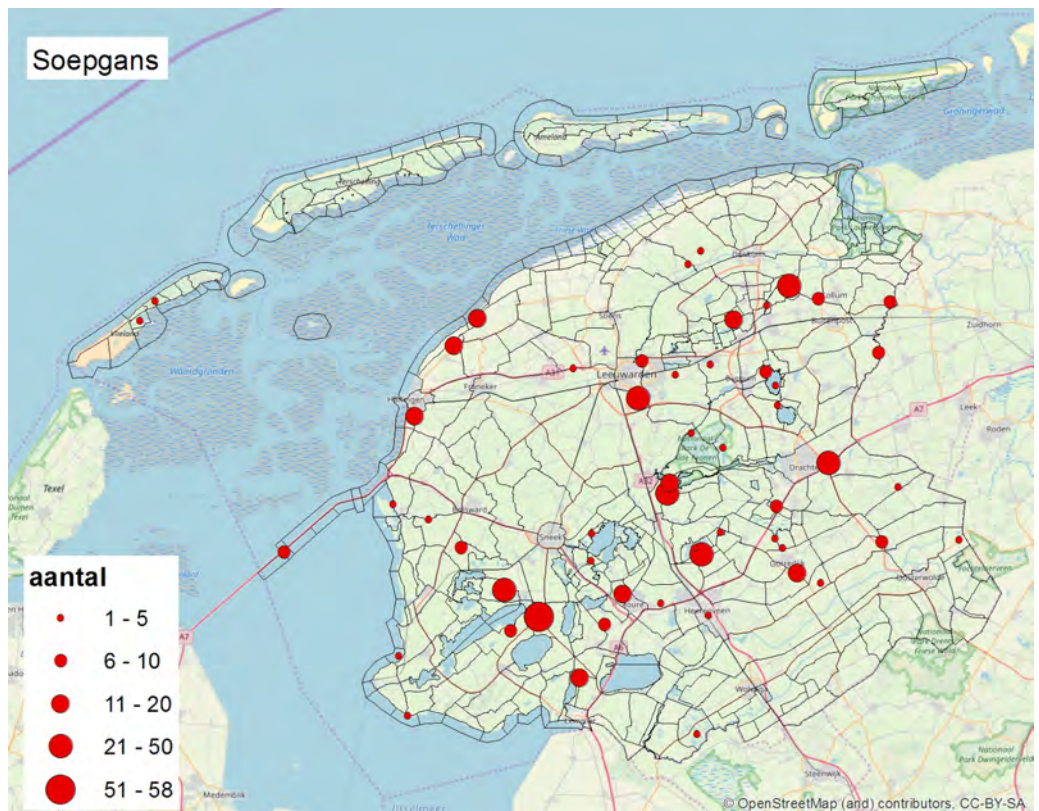
Figuur 18. Aantallen Soepgans geteld tijdens integrale tellingen in de Provincie Fryslân in juli 2015-2018.

Figuur 19. Verspreiding Soepgans in de Provincie Fryslân in juli 2016.

Figuur 20.
Verspreiding
Soepgans in de
Provincie Fryslân in
juli 2017.

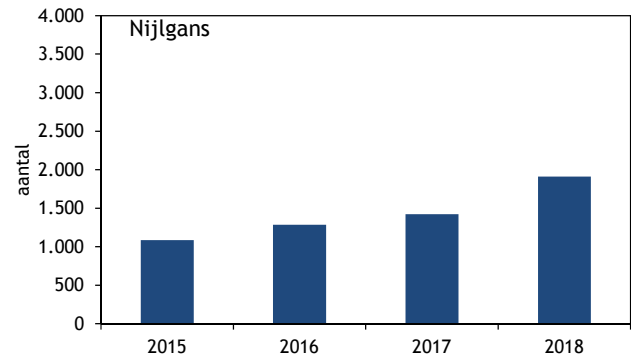

Figuur 21.
Verspreiding
Soepgans in de
Provincie Fryslân in
juli 2018.

3.7. Nijlgans

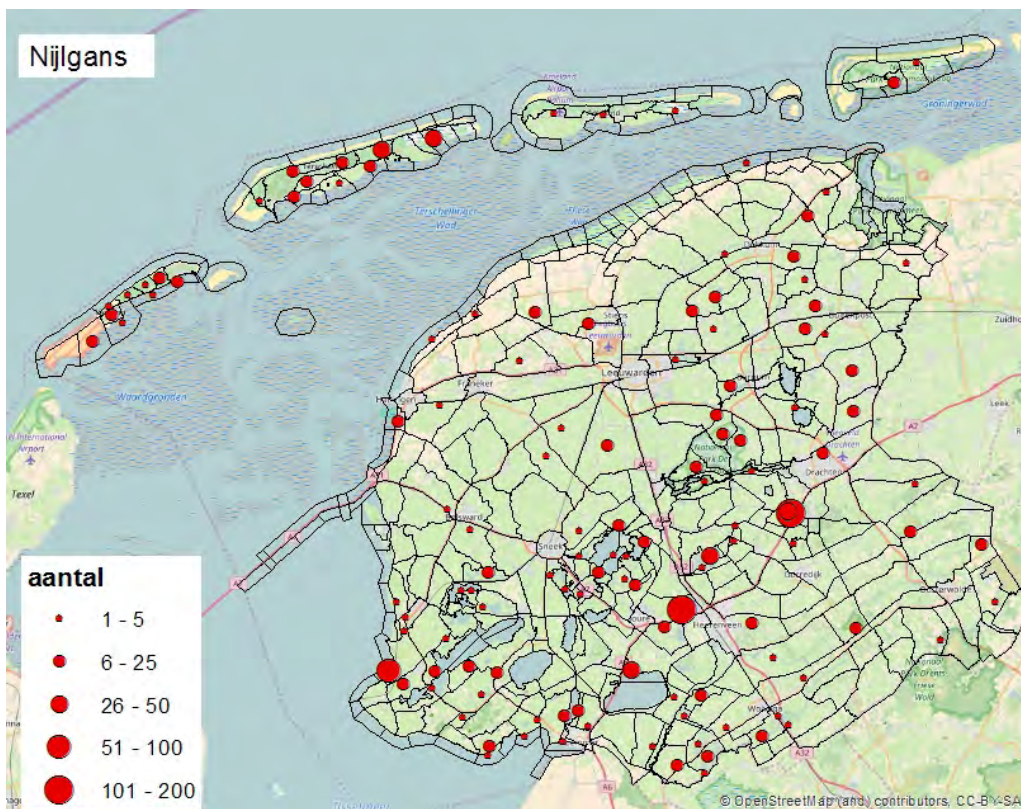
Net als Grote Canadese Gans vinden Nijlganzen hun oorsprong in ooit losgelaten en ontsnapte vogels. Het zwaartepunt van de verspreiding ligt in het zuidwesten van Nederland (Sovon 2018). Tijdens de tellingen in juli werden groeiende aantallen Nijlganzen geteld (figuur 22). Ten opzichte van 2015 bedroeg de toename in 2018 76%. De ontwikkeling bij de broedvogels kent over de afgelopen tien jaar grote onzekerheden maar lijkt stabiel (www.sovon.nl/nl/provincies#euring=1700&prov=FR&lang=nl). Aantallen in het winterhalfjaar waren eveneens stabiel, maar zitten recent weer in de lift. Naast eigen broedvogels zal het in juli deels ook om ruiconcentraties gaan, waarvan de herkomst niet persé in Fryslân hoeft te liggen, en dus de vergelijkbaarheid met andere tellingen niet altijd opgaat.

Naast Grauwe Gans is de Nijlgans de soort met de meest ruime verspreiding in de provincie in juli. Ze komen op alle eilanden voor, en in alle delen van de provincie (met uitzondering in grote delen van het landbouwgebied in het noorden). Grote stippen op de kaart bij Nijlgans hebben zonder uitzonde-

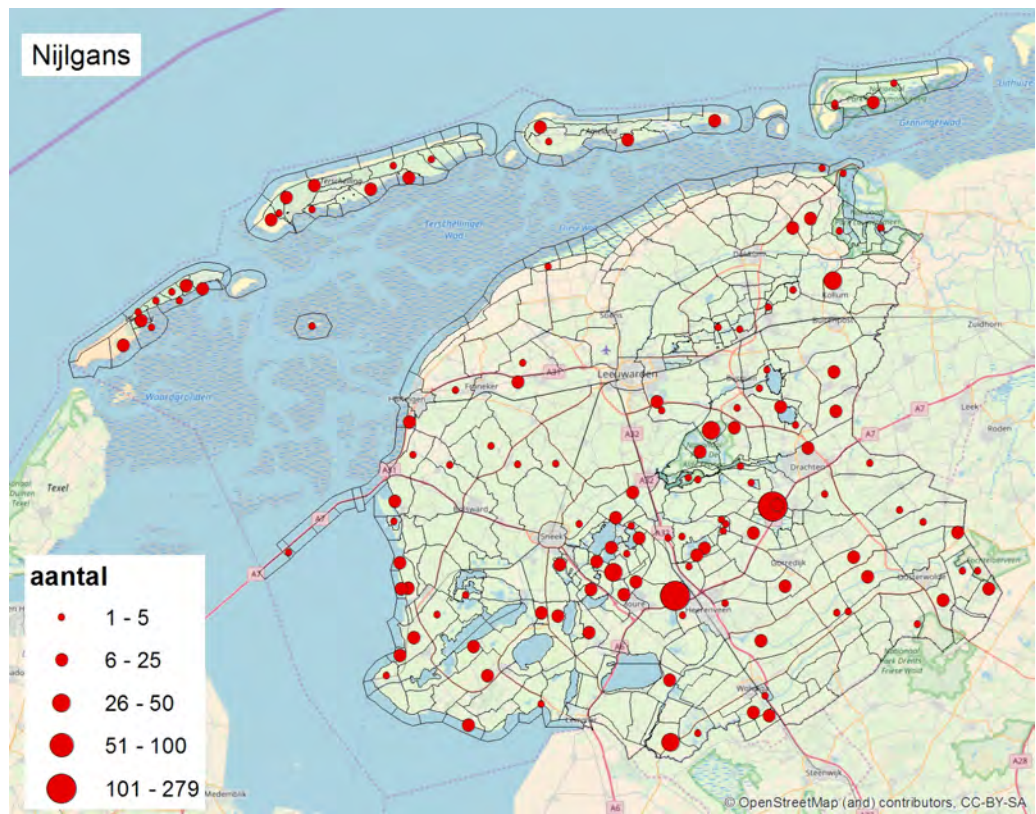

Figuur 22. Aantallen Nijlgans geteld tijdens integrale tellingen in de Provincie Fryslân in juli 2015-2018.

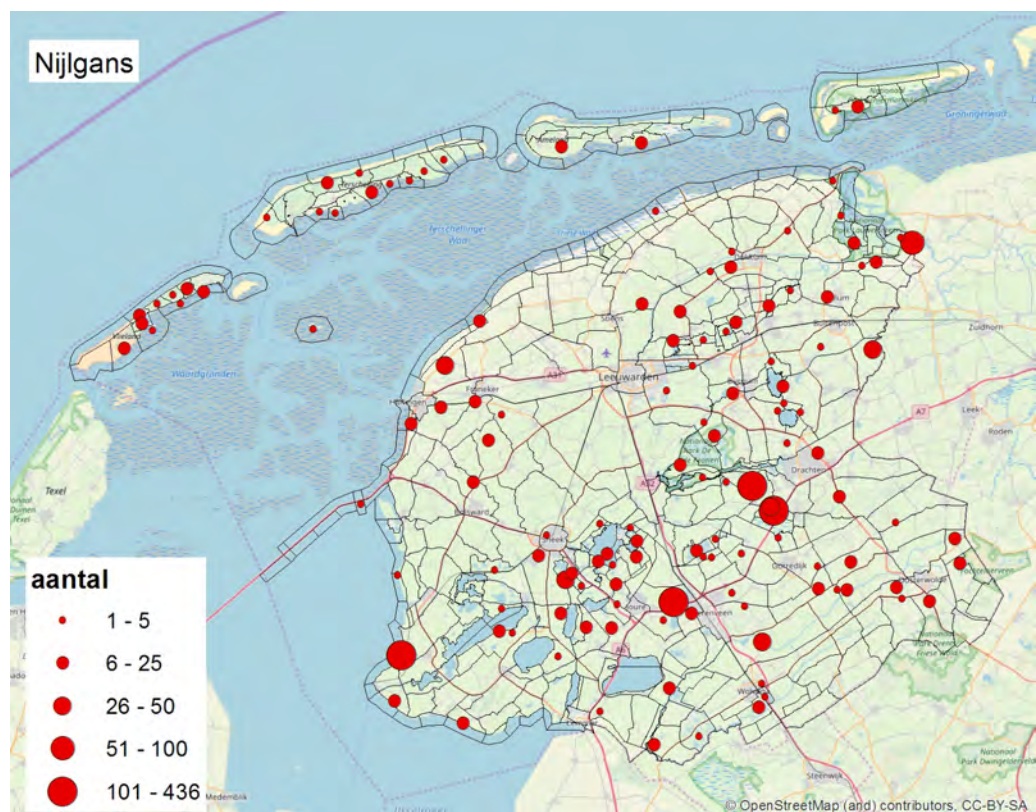
ring betrekking op ruiconcentraties. Die zijn onder andere te vinden bij het zandgat van Nij Beets, bij het Lauwersmeer (uitwisseling met Groningse deel, daardoor niet jaarlijks op de kaart), de Bocht van Molkwerum en het zandgat bij Nijehaske (Heerenveen). Een dergelijke verspreiding is in de meeste Nederlandse provincies typerend voor Nijlganzen.

Figuur 23. Verspreiding Nijlgans in de Provincie Fryslân in juli 2016.

Figuur 24.
Verspreiding Nijlgans
in de Provincie
Fryslân in juli 2017.

Figuur 25.
Verspreiding
Nijlgans in de
Provincie Fryslân in
juli 2018.

4. Discussie en conclusies

Provinciale ganzentellingen in juli 2016-2018 lieten zien dat het aantal in de zomer aanwezige ganzen inmiddels is gegroeid tot bijna 57.000 vogels, voor bijna 90% bestaande uit Grauwe Ganzen. Van de andere soorten komen alleen Brandgans, Nijlgans, Grote Canadese Gans, Soepgans en Kolgans nog in relevante aantallen voor (tabel 1). De aantallen in juli zullen voornamelijk betrekking op Friese broedvogels hebben, alsmede op vogels afkomstig elders uit Nederland (met name waar het gaat om ruiconcentraties van Grote Canadese Gans en Nijlgans). Bij Kleine Rietgans en Rotgans zal het om wintergasten gaan die in slechte conditie of gewond waren, en zijn blijven hangen na de winter. Dit kan ook het geval zijn bij kleine aantallen van Kolgans en Brandgans.

Vergeleken met de eerste telling uit de vierjarige reeks die in opdracht van de Provincie werd gedaan en goed vergelijkbaar is vanwege de vergelijkbare opzet was de groei tussen 2015 en 2018 het sterkst bij Nijlgans (+76%), gevolgd door Soepgans (+57%), Grauwe Gans (+54%), Brandgans (+30%), Grote Candese Gans (+30%). Daarbij geldt de kanttekening dat bij Soepgans, Brandgans en Grote Canadese Gans die groei niet eenduidig van jaar op jaar was. Het aantal Kolganzen tendeerde daarentegen eerder

naar een afname: in 2018 werden 16% minder vogels geteld dan in 2015.

Voor zover bekend, verloopt bij de meeste soorten de **aantalsontwikkeling in de pas met de resultaten van de broedvogelinventarisaties in het voorjaar**, met name bij Grauwe Gans. Bij Brandgans en Nijlgans lijken de broedvogelaantallen eerder stabiel, wat vooral bij Nijlgans opvallend contrasteert met de sterke groei van de aantallen in juli. Bij deze vergelijking moet worden bedacht dat de juli-aantallen deels worden gedomineerd door ruiconcentraties, die eventueel van buiten de provincie afkomstig zijn (en dus niet bij de broedvogeltellingen in het voorjaar worden meegenomen) of betrekking hebben op niet-broedende vogels.

Wat betreft de verspreiding zijn Grauwe Gans en Nijlgans het meest verspreid in de provincie. De andere soorten komen meer in plaatselijke concentraties voor, het meest extreem bij de Kolgans, die maar in één gebied (Terkaplesterpoelen) jaarlijks in grotere aantallen wordt geteld. Het Lage Midden van de provincie herbergt de grootste aantallen. In het stedelijk gebied komen opvallend weinig ganzen voor, in tegenstelling tot bijv. de Provincie Groningen.

5. Literatuur

- BOELE A., VAN BRUGGEN J., SLATERUS R,
VERGEER J.W. & VAN DER MEIJ T. 2018.
Broedvogels in Nederland in 2016. Rapport
2018/01. Sovon Vogelonderzoek Nederland,
Nijmegen.
- DE BOER V. & VOSLAMBER B. 2010. Hoeveel over-
zomerende ganzen telt Nederland? Sovon-nieuws
23(2): 3-4.
- CASTELIJNS H. 2003. Monitoring van ganzen in
Zeeuws-Vlaanderen in 2003. Rapport VWG
Duumpje / Steltkluut.
- HORNMAN M., HUSTINGS F., KOFFIJBERG K.
& O. KLAASSEN O. 2012. Handleiding Sovon
Watervogel- en slaapplaatstellingen. Sovon
Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KONINKLIJKE NEDERLANDSE JAGERS
VERENIGING, 2012. Rapportage Friesland,
Zomertelling ganzen 2012.
- KLEEFSTRA R. 2014. Gotland in het klein: broeden-
de Brandganzen in de Oude Venen in 1999-2010.
Limosa 87: 193-202.
- LANDELIJKE TECHNISCHE WERKGROEP
ZOMERTELLING GANZEN, 2012. Protocol zomer-
telling ganzen, gezamenlijk protocol voor de pro-
vinciale zomertellingen van ganzen. April 2012.
- POSTMA J. 2008. Kolonievogels en zeldzame broed-
vogels in 2005 en 2006. Twirre 19: 130-139.
- PROVINCIE FRIESLAND 2017. Fryske guozzenan-
pak – evaluatie 2017. Provincie Friesland,
Leeuwarden.
- SCHEKKERMAN H. 2012. Aantalsschattingen van
broedende ganzen in Nederland: een evaluatie
en kwantificering van de onzekerheidsmarges.
Sovon-rapport 2012/34, Sovon Vogelonderzoek
Nederland, Nijmegen.
- SOVON 2018. Vogelatlas van Nederland. Sovon /
Kosmos uitgeverij, Nijmegen/Utrecht.
-

In opdracht van:

provinsje fryslân
provincie fryslân

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

